

Жалко Д. Д.,
аспірантка кафедри англійської філології і філософії мови
Київського національного лінгвістичного університету
<https://orcid.org/0000-0001-5913-7579>

ІНТЕРДИСКУРСИВНІСТЬ У ТВОРАХ АМЕРИКАНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ XX СТОЛІТТЯ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА ОПИС

Анотація. Дослідження спрямоване на з'ясування специфіки ідентифікації маркерів інтердискурсивності та їх опису в романах американських та англійських письменників XX століття. Виявлено інтердискурсивні включення, що представлені жанровою й дискурсивною взаємодією, визначено засоби їх репрезентації та встановлено функційний потенціал таких елементів у проаналізованих романах. Методологія дослідження охоплює метод уважного читання, залучений для аналізу структури романів; метод дискурс-аналізу, використаний для встановлення інтердискурсивних зв'язків у романах; метод вузлових точок, задіяний для опису способів репрезентації інтердискурсивності в художніх текстах; контекстуально-інтерпретаційного метод, застосований для окреслення комунікативних цілей дискурсивних включень у художні твори; інструментарій теорії прототипів, за допомогою якого побудовано прототипну модель інтердискурсивності в досліджуваних романах; методи лінгвокогнітивного, сюжетно-композиційного, семантико-стилістичного аналізу використано для визначення мовностилістичної та сюжетно-композиційної організації інтердискурсивних включень. Диференціацію дискурсів було здійснено з огляду на тематичний Встановлено, що дискурси інтегруються до структури художнього тексту за принципами змішування, вбудовування та трансформація. У структурі досліджуваних романів ідентифіковано інтеграцію різних типів дискурсів, кожен із яких виконує певне функційно-смісловне навантаження. Біблійний дискурс характеризується емотивною функцією відображаючи ставлення автора до повідомлюваного в романі; юридичний дискурс виконує функції відсилання до текста-донора та створення іронічного ефекту; медичний тип дискурсу увиразнює образ героя роману виконуючи образну функцію; воєнний дискурс характеризується прогностичною функцією та допомагає читачу передбачити наступні події в романі; театральний дискурс виконує символічну та образну функції для надання більшої виразності зображуваним героям та ситуаціям у романі.

Ключові слова: дискурс, текст, інтердискурс, інтердискурсивність, маркер інтердискурсивності.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку лінгвістики простежується зростання інтересу науковців до вивчення інтердискурсивності як явища, що висвітлює питання складної взаємодії між різними типами дискурсу, виявляє способи формування значення на перетині мовних, жанрових, культурних та соціальних контекстів [1; 2; 3]. В сучасних мовознавчих розвідках наголошується, що інтердискурсивність є важливим інструментом аналізу й розуміння новітніх комунікативних практик, зокрема в художньому дискурсі, де вона сприяє зба-

гаченню змісту, стилістичній багатогранності та створенню нових смислових горизонтів [4; 5; 6; 7; 8; 9]. Увагу лінгвістів та дискурсологів привертає не лише типологія дискурсів, аналіз їхньої структурної та семантичної організації, а й вивчення тих елементів, що забезпечують цілісність дискурсу [10].

Одним зі способів досягнення структурно-семантичної зв'язності різних типів дискурсів у складі художнього тексту є використання **інтердискурсивних маркерів**, які розглядаються з різних позицій, що зумовлює розмаїття їх термінологічних трактувань [6; 11; 12; 13]. Забезпечуючи зв'язність тексту, інтердискурсивні маркери здатні відображати процес взаємодії мовця та слухача, зокрема позицію суб'єкта мовлення, де він / вона інтерпретує факти, про які повідомляє, та оцінює їхню важливість, правдоподібність або ймовірність [5, с. 93].

В лінгвістичній перспективі **дискурс** визначається як сукупність мовленнєвих актів, що відображають соціальну, культурну та комунікативну реальність у певному контексті [3]. Наголошується, що він є структурою, яка об'єднує мовленнєві форми, що використовуються для передачі смислів та комунікативних намірів адресата у процесі взаємодії з адресантом [3]. Дискурс постає як складний соціолінгвістичний феномен, сформований у певному соціальному середовищі й такий, що активно структурує соціальну дійсність. Його матеріальним втіленням є текст (усний чи письмовий), який відображає спосіб мислення, ціннісні орієнтири, моральні норми як окремого адресата, так і соціального середовища загалом [14, с. 125]. У словнику *Collins English Dictionary* подано такі тлумачення терміну *дискурс*: 1) усне або письмове спілкування між людьми, серйозне обговорення певної теми; 2) у лінгвістиці – природна усна або письмова мова в контексті, особливо під час аналізу цілісних текстів; 3) серйозна розмова або письмовий твір, що має на меті навчити або пояснити чомусь [15, р. 54]. Додатково, у вітчизняній науковій традиції дискурс визначається як усна або письмова комунікація між людьми, чи усна або письмова мова в контексті [16, с. 150].

Одним з із різновидів дискурсу є **художній**, який характеризується використанням естетичних і поетичних прийомів з метою створення художніх образів і передачі авторських ідей. Художній дискурс визначається як сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням світу адресантом і осмисленням його мовної картини світу реципієнтом [17]. У **художніх текстах** дискурс є не лише засобом вираження думок, але й інструментом побудови багатопланового наративу. Погляд на художній текст як на складне когнітивно-семіотичне утворення висуває на перший план **дискурсивність** як його

ключову характеристику [18, с. 135]. Йдеться про здатність художнього тексту, з одного боку, інтегрувати різні дискурси, демонструючи свою структурно-смыслову гетерогенність, а другого – бути базовим компонентом ширшого комунікативного-дискурсивного простору [18]. Поняття *інтердискурсу* відображає взаємодію різних дискурсивних систем і стосується змішування різноманітних жанрів, дискурсів або стилів в межах одного тексту [19, с. 1312]. В рецептивному ключі *інтердискурсивність* виявляється з огляду на сукупність підказок (*англ. cues*), які адресат ідентифікує як сигнали дискурсивних “зсувів”, що орієнтують його / її на зміну інтерпретаційної рамки та активізують нові когнітивні схеми розуміння тексту [18, с. 126].

Попри значні досягнення мовознавців у різнобічному дослідженні інтердискурсивних практик, проблема способів ідентифікації інтердискурсивності залишається донині не розв’язаною. **Актуальність** цієї розвідки зумовлена необхідністю системного вивчення критеріїв ідентифікації інтердискурсивних маркерів та їх опису в художньому дискурсі, що дозволить не лише порівняти ідіостилю окремих письменників, а й узагальнити основні тенденції розвитку художньої літератури певного періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про сплеск наукового інтересу до проблематики інтердискурсивності, репрезентованої в художньому тексті [4; 5; 7; 17]. Загалом можна окреслити декілька стрижневих підходів до сучасного розуміння дискурсу, згідно з якими він тлумачиться як: 1) мовна одиниця, вища за рівень словосполучення та речення [20]; 2) мова у вживанні або контексті; 3) когнітивний процес, що охоплює такі компоненти, як акт мовлення, оцінка акту мовлення його учасниками та наслідки мовлення [21, с. 1; 22, с. 4; 23; 24, с. 5; 25, с. 1]. 4) мовно-соціальна практика, що реалізується в конкретних соціальних умовах і впливає на їх формування [3; 26]; 5) результат інтерпретації тексту в межах конкретного соціокультурного контексту, в якому взаємодіють мовні структури, знання, досвід та когнітивна обробка інформації [27; 28].

Зазначені студії не вичерпують дослідницьких можливостей аналізу дискурсу та його типології, зважаючи на ще не остаточно усталений термінологічний статус цього феномену. Тож розуміння дискурсу варіюється залежно від обраного наукового фокуса, що надає науковцям можливість адаптувати його визначення до контексту власного дослідження [18; 29; 30; 31; 32].

Питанням визначення статусу художнього дискурсу присвячено багато наукових розвідок [4; 5; 7; 9; 8]. Під *художнім дискурсом розуміють* розумово-комунікативну взаємодію адресанта та адресата, що відбувається у певному історичному й культурно-соціальному контексті, ґрунтується на ідеях та переконаннях адресанта націлена на регулювання ідей, переконань, світоглядних орієнтирів адресата та матеріалізується у вигляді текстів художніх творів. Саме вплив письменника на систему цінностей, знань і переконань читача за допомогою твору є головною метою художнього дискурсу [33, с. 54]. Взаємодія автор-читач простежується зокрема й у призмі переплетіння різних дискурсів.

Інтердискурсивність стосується явища, коли дискурси не ізольовані один від одного, а взаємопов’язані різними способами [32, с. 6]. Вона передбачає інтеграцію дискурсів і жан-

рів в рамках однієї комунікативної події, як розмова чи текст, що дозволяє учасникам комунікативної ситуації обговорювати та спільно конструювати значення [34, с. 8]. К. Мазурова під терміном інтердискурсивність має на увазі взаємодію різних ментальних структур, операцій, кодових систем у процесі створення текстів. Вже в готових текстах створюється особлива взаємодія мовних одиниць, яка й ініціює в свідомості перехід від одного типу дискурсу до іншого з метою створення сильного впливового ефекту [35, с. 49]. Найбільш яскравим та показовим прикладом існування інтердискурсу, на думку К. Мазурової є художня література. Дослідниця виділяє внутрішню інтердискурсивність, що спричинена розвитком якоїсь однієї художньої ідеї в творчості одного письменника, та зовнішню інтердискурсивність, яка формується завдяки співвіднесенням художнього тексту на мотивному чи сюжетному рівнях із зовнішнім простором художнього дискурсу, створеного письменниками різних епох, національних культур і літературних напрямів [35, с. 50].

З огляду на те, що інтердискурсивність передбачає взаємодію кількох дискурсивних формацій у межах одного тексту або комунікативної події, постає необхідність чіткого розуміння природи дискурсів. Для того, щоб з’ясувати характер їх переплетення, варто звернутися до питання типології дискурсів, що дозволить зрозуміти, які саме жанрові, функціональні та стилістичні особливості визначають межі окремих мовних практик, а також як вони поєднуються в інтердискурсивних структурах. Типом дискурсу називають клас об’єднаних загальною комунікативною метою текстів, які мають спільні прагматичні настанови та лінгвостилістичні риси [36, с. 11]. Систематизуючи різні типологічні дослідження інтердискурсивних включень, Ф. С. Бацевич пропонує такі критерії диференціації дискурсів: предметом дослідження різних наук; за етнокультурними особливостями спілкування; за культурно-історичними особливостями комунікації; соціальними, віковими та статевими характеристиками учасників комунікації; типами та формами мовлення, принципами побудови повідомлення; характеристиками мовлення людей [37, с. 376]. Враховуючи екстралінгвальні умови та мовні характеристики тексту, виділяють науковий, офіційно-діловий, газетно-публіцистичний і розмовно-повсякденний дискурси [38, с. 121]. Однією з найповніших вважають класифікацію дискурсів Г. Почепцова, яка включає теле- та радіодискурси, газетний, театральний, кінодискурс, літературний дискурс, неофіційний (позацензурний), рекламний дискурс, політичний та релігійний дискурси [39, с. 308]. Т. ван Дейк виокремлює політичний, медичний, судовий, освітній, науковий, медійний, корпоративний дискурси [26, с. 164].

Мета статті полягає в розкритті способів ідентифікації інтердискурсивних одиниць та їх опису у творах американських та англійських письменників ХХ століття.

Поставлена мета зумовлює необхідність розв’язання таких завдань: 1) уточнити визначення термінів дискурс, художній дискурс, інтердискурсивність, маркер інтердискурсивності; 2) визначити способи ідентифікації маркерів інтердискурсивності в досліджуваному корпусі матеріалу; 3) розробити критерії для опису інтердискурсивних одиниць; 4) виявити принципи включення інодискурсів у художній текст; 5) систематизувати інтердискурсивні елементи з огляду на їх функційний потенціал.

Матеріалом дослідження послуговували романи “The Crying of Lot 49” американського письменника Томаса Пінчона та “А

History of the World in 10½ Chapters” англійського письменника Джуліана Барнса, з яких було виокремлено фрагменти, що містять інтердискурсивні елементи. Інструментом для їх визначення є сигнали дискурсивних зсувів (*discourse shifts*) [40, с. 47–53], що визначаються з огляду на комунікативну ситуацію та сюжетно-композиційне оформлення обраних текстових фрагментів. Інтердискурсивні елементи в обраних романах виступають важливим засобом формування багатопланового тексту, що апелює до читача через контексти різних дискурсів. Вони дозволяють авторам порушувати складні питання культури, соціальної ідентичності та історичної правди, залишаючи простір для численних інтерпретацій читачем.

Методологія дослідження. Вивчення інтертекстуальності потребує комплексного підходу із залученням загальнонаукових і власне лінгвістичних методів. За допомогою *методу уважного читання* [41] здійснено детальний аналіз структури романів “The Crying of Lot 49” та “A History of the World in 10½ Chapters”; *метод дискурс-аналізу* [4] використано для встановлення інтердискурсивних зв’язків у романах; *метод вузлових точок* [42] задіяно для опису форматів репрезентації інтердискурсивності в художніх текстах; *контекстуально-інтерпретаційний метод* [43; 44] застосовано для виявлення комунікативних цілей дискурсивних включень, інтегрованих у художні твори; інструментарій *теорії прототипів* [40; 45] залучено для окреслення прототипних ознак дискурсів, репрезентованих в проаналізованому корпусі матеріалу [9]; для визначення мовностилістичної та сюжетно-композиційної організації інтердискурсивних включень у романах залучено методи *лінгвокогнітивного, сюжетно-композиційного та семантико-стилістичного аналізу*.

Виклад основного матеріалу. Основоположники *Бірмангемської школи лінгвістичного дискурс-аналізу* (Дж. Сінклер та М. Култхард), сформованої у 70-ті роки в Англії, досліджували комунікативний аспект дискурсу, пов’язуючи останній з процесом мовленнєвої діяльності. Дослідники визначали дискурс як вид соціальної практики, в рамках якого можуть відтворюватись та змінюватись значення інформації [46, с. 168]. Представниками *французької школи дискурс-аналізу* (Ж. Лакан, Л. Альтюссер, М. Пеше, М. Фуко, П. Серіо) було започатковано твердження про те, що дискурс є процесом чи результатом мовлення, об’єктом міжособистісної комунікації, маніфестацією усного та писемного мовлення. Головна ідея представників *критичного дискурс-аналізу* (Н. Феркло, Р. Водак, Т. А. ван Дейк та інші) ґрунтується на аналізі структурних відносин домінування, дискримінації, влади та контролю через їхні вияви в мовленні [3; 25; 32]. У когнітивному аспекті дискурс є пов’язаний зі сприйняттям людьми ситуацій та репрезентації їх досвіду у ментальних моделях, що включають місце, час, учасників та їх стосунки, події, наміри, цілі та знання учасників [47, с. 613]. Лінгвіст Ю. Габермас дотримувався подібної думки, досліджуючи у своїх роботах питання дискурсу та раціональності, котрі стали новою основою для теорії комунікативної дії в мовознавстві. Комунікативна дія (будь-яка форма мовної взаємодії) та дискурс є видами комунікації [48, с. 488]. Одними із напрямків дослідження дискурсу є також *лінгвістична прагматика та теорія комунікації*. Представники цього напрямку (Г. П. Грайс, Дж. Ліч) досліджували мовлення як засіб комунікативної взаємодії мовця й адресата з урахуванням ситуації спілкування і соціального контексту [49, с. 302]. Дискурс, у широкому значенні слова, є складною єдністю мовної

форми, значення та дії, які могли б бути найкращим чином охарактеризовані за допомогою поняття комунікативної події або комунікативного акту [50]. У рамках лінгвістичної парадигми, А. П. Мартинюк вважає за дискурс ситуативну обумовлену інтерсуб’єкту мовленнєво-розумову діяльність, спрямовану на взаємну орієнтацію в життєвому просторі на основі надання мовній формі семіотичної значущості [51, с. 196].

З огляду на багатокомпонентність і поліфункціональність дискурсу як динамічної форми мовної діяльності, що відображає соціальні, культурні та ідеологічні контексти, дослідники дедалі частіше звертаються до явища інтердискурсивності як до процесу взаємопроникнення різних типів дискурсів та їх взаємодії у межах одного тексту або висловлювання. На думку В. Джіангуо *інтердискурсивність* стосується змішування різноманітних жанрів, дискурсів або стилістичних форм у межах одного тексту, що призводить до їхньої взаємодії та створення нового змістового й стилістичного ефекту [19, с. 1312]. У визначеннях М. Пеше та Н. Ферклафа простежується тенденція до трактування інтердискурсивності як *взаємодії різних типів дискурсів* в одному тексті. Згідно з цим твердженням, вважаємо що термін інтердискурсивність позначає змішування різноманітних жанрів, стилів або типів дискурсів, які, переплітаючись і взаємодіючи у тексті, сигналізують про його гетерогенність. У такий спосіб інтердискурсивність формує нову модель текстотворення, що характеризується специфічними способами конструювання й розуміння дійсності [9, с. 136].

У сучасній лінгвістиці термінологічне позначення дискурсивних включень у тексті ще не є цілком усталеним. Зазвичай такі текстові елементи називають дискурсивними словами [11], прагматичними маркерами [52], дискурсивними одиницями [12], дискурсивними маркерами [6; 13; 53] тощо.

Спираючись на різні підходи до тлумачення феномену інтердискурсивності, *маркером інтердискурсивності* вважаємо взаємодію різних типів дискурсів, яка відбувається в структурній, семантичній та функційній площинах художнього тексту (*наше визначення* – Жалко Д. Д.).

Специфіка ідентифікації та опису маркерів інтердискурсивності в художньому тексті зумовлюється передусім репрезентуванням у ньому типом дискурсу / дискурсів. Для цілей нашого дослідження релевантною є типологія дискурсів запропонована українськими лінгвістами І. С. Шевченком та О. І. Морозовою, що включає такі типи дискурсів: *соціально-ситуативні*: політичний, юридичний, військовий, релігійний, медичний, діловий, рекламний, педагогічний, спортивний, науковий, інтернет-дискурс та медійний дискурс; *за характеристиками адресанта і адресата*: соціальнодемографічний (дитячий, дискурс людей похилого віку, жіночий і чоловічий тощо); *соціально-професійний* (дискурс моряків, будівельників, шахтарів); *соціально-політичний* (дискурс комуністів, демократів); *відповідно до жанрів мовлення*: художній, публіцистичний, науковий, офіційний та неофіційний [54, с. 233–236].

Під час аналізу когнітивного-дискурсивного потенціалу різних дискурсотипів пріоритетним завданням також є з’ясування механізму їх інтеграції в художній текст як складне гетерогенне утворення [18 с. 126]. Спираючись на розроблені моделі жанрової взаємодії [1; 55], виокремлено три базові принципи включення інодискурсів у художній текст – змішування (*mixing*), вбудовування (*embedding*) й трансформацію (*bending*) [18, с. 126].

Змішування дискурсів передбачає інтеграцію певного нехудожнього дискурсу (медичного, політичного тощо) в художній текст зі збереженням його провідних ознак [18, с. 126]. Такий дискурс залишається “чужим” у структурі художнього нарративу, надаючи йому когнітивно-семіотичну гетерогенність.

Вбудовування дискурсів означає органічне включення елементів нехудожнього дискурсу (наприклад, наукового, біблійного тощо) до художнього тексту. У цьому випадку запозичений дискурс частково модифікується і підпорядковується загальній поетиці твору [18, с. 127].

Трансформація дискурсів полягає у переосмисленні та функційному пристосуванні інодискурсивних елементів до художнього контексту з подальшою зміною свого оригінального призначення відповідно до лінгвоестетичної концепції твору [18, с. 127].

Оскільки поняття дискурсної типовості корелює з теорією прототипів [45], вважаємо за доцільне описати дискурсотипові ознаки із залученням прототипної моделі [9, с. 138].

Диференціацію дискурсів у проаналізованих романах за прототипним принципом здійснюємо на основі таких типологічних ознак [9, с. 141]: тип знань, репрезентований у тому або іншому дискурсі; його прагматична настанова; особливості мовностилістичної, сюжетно-композиційної та наративної організації дискурсу; його тональна система та комунікативна мета. Наприклад:

1. “*We, the inhabitants of Mamirrolle in the diocese of Besançon, being fearful of Almighty God and humbly dutiful to his spouse the Church, and being furthermore most regular and obedient in the payment of our tithes, do hereby on this twelfth day of August 1520 most pressing and urgently petition the court to relieve and disburden us of the felonious intervention of those malefactors which have infested us already for many seasons, which have brought upon us God's wrath and a shameful libel upon our habitation, and which threaten all of us, God-fearing and obedient in our duties to the Church as we are, with immediate and catastrophic death being flung down at us from above like clamorous thunder, which will surely come to pass unless the court in its solemn wisdom do not speedily and justly expel these malefactors from our village, conjuring them to depart, hateful and intolerable as they are, under pain of condemnation, anathema and excommunication from the Holy Church and the Dominion of God*” [56, с. 66].

2. “*And further, there has been no evidence from the prosecution as to the occasion and date upon which the woodworm are alleged to have entered the wood. The procurator has attempted to maintain that the bestioles are not granted by Holy Scripture the right to inhabit cut wood. To which we reply, firstly, that the Scripture does not in any patent form forbid them from so doing, secondly, that if God had not intended them to eat the cut wood. He would not have given them the instinct to do so, and thirdly, that in the absence of evidence to the contrary, an accused being innocent until proved guilty*” [56, с. 79].

У структуру роману Дж. Барнса “A History of the World in 10½ Chapters” елементи біблійного та юридичного дискурсів інтегровані за принципом вбудовування, що означає часткову модифікацію їх прототипних ознак. Біблійний дискурс ідентифікується з огляду на використання архаїчної лексики, сакральної стилістики, звернень до Бога, алюзій на Святе Письмо, а також морально-етичних категорій, пов'язаних із гріхом, покаранням і божественним провидінням. Ознаками

вплетеного в художній твір юридичного дискурсу є апеляція до судового процесу, формальна аргументація що імітує мову юридичних документів і судових виступів, при цьому набуваючи іронічного та пародійного забарвлення. Наведені уривки порушують тему абсурдності ролі релігії у соціальному житті та відображають раціонально-логічний тип знань, що підкріплений фактами з джерел та використанням імені справжнього адвоката у романі. Водночас прагматична настанова цих уривків полягає у переконанні та осмисленні абсурдності надмірного впливу релігії та юридичних інституцій на повсякденне життя, а також у спонуканні до критичного осмислення ролі авторитетів (церкви, суду) у формуванні суспільної моралі та уявлень про справедливість. Автор прагне не лише поділитися фактами про кар'єру адвоката та його судові процеси стосовно захисту тварин, а й розкрити читачеві абсурдність того, як страх перед Божою карою використовується для підтримки соціальної згуртованості, стаючи інструментом соціального відчуження та виправдання насильства проти “ворогів громади”. Страх населення перед Божою карою яскраво вербалізують вирази “Almighty God, God's wrath”, що акцентують увагу на глибокій релігійності місцевих. Релігійність змальована з використанням іменників “the Church, God, the Scripture”, що належать до лексико-семантичного поля “Біблія”. Сторона звинувачення червів висвітлюється за допомогою використання таких іменників як: “petition, the court, the procurator, evidence, prosecution”, що належать до лексико-семантичного поля “Юрисдикція”. Негативне ставлення місцевого населення до звинувачених червів передано за допомогою емоційно забарвлених виразів “immediate and catastrophic death, anathema and excommunication from the Holy Church and the Dominion of God”. Тобто Барнс критикує людей за схильність до абсурду: замість раціонального розв'язання проблеми червів, громада обирає шлях релігійного засудження, що символізує парадоксальність людського мислення у романі.

3. “It was Dr Hilarius, her shrink or psychotherapist. But he sounded like Pierce doing a Gestapo officer. “You sound so frightened. How are the pills, not working?”

“I'm not taking them,” she said.

“You feel threatened by them?”

“I don't know what's inside them.”

“You don't believe that they're only tranquilizers.”

“Do I trust you?” She didn't, and what he said next explained why not.

“We still need a hundred-and-fourth for the bridge.”

Chuckled aridly. The bridge, die Brucke, being his pet name for the experiment he was helping the community hospital run on effects of LSD-25,

mesca-line, psilocybin, and related drugs on a large sample of suburban housewives” [57, с. 1].

В уривку з роману Т. Пінчона “The Crying of Lot 49” інтердискурсивність виявляється завдяки репрезентації медичного та воєнного дискурсів, що включені до структури твору за принципом змішування, тобто зі збереженням властивостей інодискурсів – жанрової форми, комунікативної настанови, відповідного мовностилістичного оформлення. Зокрема, медичний дискурс ідентифікується іменниками “Dr, shrink, psychotherapist, the pills, tranquilizers, the experiment, hospital, drugs”, що належать до лексико-семантичного поля “Меди-

цина”; воєнний дискурс – іменником “*Gestapo officer*”, що входить до лексико-семантичного поля “Війна”. Наведений уривок порушує теми *маніпуляції свідомістю*, оскільки Доктор Гіларіус (психотерапевт) намагається змусити героїню довіритися йому, використовуючи як фармакологічні терміни (“*LSD-25, mesca-line, psilocybin*”), так і військові (“*the bridge, die Brücke*”). Також розгортається тема *контролю та примусу*: “експеримент на домогосподарках” демонструє спробу контролю над людьми під виглядом наукових досліджень. Прагматична настанова цих уривків – осмислення того, що медичні експерименти можуть уподібнюватися до військових тортур чи дослідів над людьми в умовах тоталітарних режимів. Гіларіус порівнюється з офіцером Гестапо, що підкреслює психологічне насильство та тиск на пацієнтку. Пінчон іронізує з того, як медицина може втратити свій гуманістичний вимір, перетворившись на інструмент соціального контролю. Лікар, покликаний лікувати, постає агресором, втілюючи абсурдність і жорстокість медичних експериментів на людях.

4. “*He that we last as Thurn and Taxis knew
Now recks no lord but the stiletto's Thorn,
And Tacit lies the gold once-knotted horn.
No hallowed skein of stars can ward, I trow,
Who's once been set his tryst with Trystero.*”

Trystero. The word hung in the air as the act ended and all lights were for a moment cut; hung in the dark to puzzle. Oedipa Maas, but not yet to exert the power over her it was to” [57, с. 1].

У четвертому прикладі театральний дискурс інтегровано до роману “*The Crying of Lot 49*” за принципом трансформації. Його первинна естетично-комунікативна функція – передача емоцій без вербального посередництва – у творі Т.Пінчона набуває нового змісту: слова пісні, яку наспівують різні герої роману, та монолог з театральної вистави перетворюється на символічний код емоційної комунікації між персонажами. Центральні теми роману – *таємниця, змова, дезорієнтація та непевність* – розкриваються в наведеному уривку кризь призму образу загадкової організації Trystero, що пронизує сюжет і викликає в Едіпі відчуття тривоги та непевності (“*The word hung in the air*”), адже вона не розуміє справжнього значення цього слова. Театральний дискурс у романі виконує не лише естетичну, а й когнітивну функцію – він стає способом пізнання складної, фрагментарної дійсності. Сумніви Едіпи в реальності побаченого – вона не впевнена, чи це справжня подія, чи лише вигадка – відображає її недовіру до навколишньої дійсності. Структурні елементи уривка, зокрема ритм та рима, реалізуються у формі віршованого монологу, що імітує театральний діалог або пісню, надаючи тексту драматичного й символічного звучання. Атмосфера напруження підсилюється моментом раптової темряви на сцені (“*All lights were for a moment cut;*”), що створює очікування розв’язки. Едіпа сприймає сцену як щось значуще, хоча ще не розуміє її змісту. Знак Trystero здається їй частиною вистави, але поступово починає впливати на її свідомість, натякаючи на глибшу таємницю. Таким чином, Пінчон використовує театральний дискурс як засіб репрезентації хаотичності світу, в якому реальність переплітається з виставою, а ілюзії – з правдою.

Висновки. Проведене дослідження виявило, що в обрахуваннях фрагментах з романів “*The Crying of Lot 49*” та “*A History of the World in 10½ Chapters*” інтердискурсивність представлена жанровою та дискурсивною взаємодією, що відбувається за

принципами змішування, вбудовування та трансформації. Для ідентифікації інтердискурсивності та її опису в проаналізованих романах запропоновано прототипну модель, яка враховує тип знань як підґрунтя формування дискурсу, його прагматичну настанову, особливості мовностилістичної, сюжетно-композиційної та наративної організації, тональну систему й комунікативну мету. **Перспективи подальших досліджень** вбачаємо в аналізі лінгвістичних та когнітивних способів інтеграції дискурсів у структурно-семантичний простір художнього тексту.

Література:

1. Bhatia V.K. Interdiscursivity in critical genre analysis. *Proceedings from the 4th International Symposium on Genre Studies (SIGET)*. Tubarão : Unisul, 2007. Vol. 1. P. 391–400.
2. Björk O., Iyer R. The dialogism of «telling» : Intertextuality and interdiscursivity in early school writing. *Linguistics and Education*. 2023. Vol. 74. P. 1–11.
3. Fairclough N. *Analysing Discourse : Textual Analysis for Social Research*. London : Routledge, 2003.
4. Бойко О.О. Інтердискурсивність у сучасному українському фентезі (на матеріалі роману Дари Корній «Гонимарник»). *Мовознавчий вісник*. 2018. № 24–25. С. 239–245. URL: https://www.researchgate.net/publication/353212849_INTERDISKURSIVNIST_U_SUCASNOMU_UKRAINSKOMU_FENTEZI_NA_MATERIALI_ROMANU_DARI_KORNIJ_GONIMARNIK (дата звернення: 12.06.2025).
5. Грабова А.М. Функційний потенціал дискурсивного маркера між іншим у художньому мовленні. *Українське мовознавство*. 2020. № 1. С. 91–108.
6. Засєкін С.В. Дискурсивні маркери когерентності англомовного діалогічного тексту : когнітивний та прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2001. 20 с.
7. Застровська С.О., Найдок, О. В. Інтердискурсивний характер художнього тексту (на матеріалі німецької мови). *Актуальні питання іноземної філології*. 2018. № 8. С. 93–99. URL: <https://apiph.vnu.edu.ua/index.php/apiph/article/view/232/225> (дата звернення: 20.06.2025).
8. Приблуда Л.М. Художній дискурс : проблема інтерпретації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 72. Ч. 1. С. 78–82.
9. Ізотова Н.П., Жихарева О.О. Інтердискурсивність художнього тексту: універсальні та ідіосинкратичні властивості. *Studia Philologica*. 2025. Випуск 24. С. 134–145.
10. Bhatia V.K. Interdiscursivity in professional communication. *Discourse & Communication*. 2010. Vol. 21. №. 1. P. 32–50.
11. Бацевич Ф.С. Частки української мови як дискурсивні слова. Львів : ПАІС, 2014. 228 с.
12. Ілик О. Дискурсивні слова : ознаки та критерії виділення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2013. Вип. 38. С. 185–188.
13. Schiffrin D. *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 364 p.
14. Янкович М.В. Поняття дискурсу в гуманітарних науках та визначення терміна «дискурс» в лінгвістиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2015. Вип. 15. Ч. 1. С. 123–126.
15. Collins English dictionary. *Discourse*. 2025. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/discourse>. (date of access: 19.06.2025).
16. Романюк О.С. Дискурс як інтерактивна комунікативна діяльність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2016. Вип. 24. Ч. 1. С. 149–152.
17. Семенюк О.А. Художній дискурс як відображення авторської картини світу (лінгвокультурологічний підхід). *Вчені записки Таврій-*

- ського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія». 2019. Вип. 30. Ч. 1. С. 7–10.
18. Изотова Н.П. Принципи интердискурсивної взаємодії в художньому тексті. The process and dynamics of the scientific path : збірник наукових праць «SCIENTIA» за матеріалами VIII міжнар. наук.-теорет. конф., м. Страсбург, 9 травня 2025 р. Страсбург, 2025. С. 126–128.
 19. Jianguo W.E. Studies on Interdiscursivity. *Sino-US English Teaching*. 2012. Vol. 9. № 7. P. 1312–1317.
 20. Harris Z.S. Discourse analysis. *Language*. 1952. Vol. 28. № 4. P. 474–494. URL: <https://www.scribd.com/document/510299217/Article-Discourse-Analysis-Zelling-S-Harris-1952> (date of access: 12.06.2025).
 21. Brown G., Yule G. Discourse Analysis. Cambridge : Cambridge University Press, 1983.
 22. Cook G. Discourse. Oxford : Oxford University Press, 1990.
 23. Hatch E.M. Discourse and Language Education. Cambridge : Cambridge University Press, 1992.
 24. McCarthy M. Discourse Analysis for Language Teachers. Cambridge : Cambridge University Press, 1991.
 25. Van Dijk T.A. Handbook of Discourse Analysis. Academic Press, 1985.
 26. Van Dijk T.A. Social cognition and discourse. In *Handbook of Social Psychology and Language* / ed. H. Giles and R.P. Robinson. Chichester: Wiley, 1989.
 27. Weiss G., Wodak R. Critical Discourse Analysis : Theory and Interdisciplinarity. Palgrave Macmillan, 2003.
 28. Wortham S., Reyes A. Discourse Analysis beyond the Speech Event. London : Routledge, 2014.
 29. Potapenko S.I. Ukrainian President Zelenskyy's speeches to neighboring states' parliaments : Media rhetorical perspective. *Linguistic Studies*. 2024. Vol. 28. P. 37–47.
 30. Gee J.P. An introduction to discourse analysis : Theory and method. Routledge, 2025.
 31. Johnstone B. Discourse analysis. Wiley-Blackwell, 2018.
 32. Wodak R. The Discourse of Politics in Action : Politics as Usual / ed. Palgrave Macmillan. Basingstoke, 2011.
 33. Фролова І.С. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія»*. 2018. Вип. 87. С. 52–61.
 34. Wang J. A Critical Discourse Analysis of Barack Obama's Speeches. *Journal of Language Teaching and Research*. 2010. Vol. 1. № 3. P. 254–261.
 35. Мазурова К. Художній текст як інтердискурс. *Наукові розвідки студентів факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди* : зб. тез наук. доп., м. Харків, 2020. Вип. 1. С. 49–50.
 36. Карпчук Н.П. Адресованість в офіційному та неофіційному англомовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз) : монографія / Карпчук Н.П. Волинський державний університет імені Лесі Українки. Луцьк : РВВ «Вежа», 2006. 162 с.
 37. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2009.
 38. Ковальська Н. Питання типології дискурсу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2014. Вип. 21. С. 120–123.
 39. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. Київ : Видавничий центр «Київський університет», 1999. 308 с.
 40. Stockwell P. Cognitive Poetics : An Introduction. London : Routledge, 2019. DOI: 10.4324/9780203995143 (date of access: 10.06.2025).
 41. Арешенков Ю.О. Основи лінгвістичних досліджень : матеріали до спецкурсу для студентів філологічних спеціальностей : навчальний посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2006.
 42. Izotova N. The interplay of linguistic means managing the reader's attention: The slow reading method. *Language. Culture. Discourse*. Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 2022. P. 33–50.
 43. Коломієць О.М. Сучасні методи дослідження синоптичних текстів публіцистичного стилю. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2015. Вип. 18 Ч. 2. С. 113–116.
 44. Калько В.В. Контекстуально-інтерпретаційний аналіз українських паремій. *Молодий вчений*. 2018. № 9. С. 100–105.
 45. Rosch E., Lloyd B.B. Cognition and Categorization. London : Routledge, 2024. P. 27–48. DOI: 10.4324/9781032633275 (date of access: 10.06.2025).
 46. Sinclair J. Coulthard M. Toward an analysis of discourse: the English Used by Teachers and Pupils. Oxford University Press, 1975.
 47. Van Dijk T.A. Discourse studies and hermeneutics. *Discourse Studies*. 2011. Vol. 13. № 5. P. 609–621. DOI: 10.1177/1461445611412762 (date of access: 10.06.2025).
 48. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ / Ермоленко А.М. Комунікативна практична філософія: підручник. Київ: Лібра, 1999.
 49. Осипенко В.Ю. Поняття дискурсу як комунікативного інтерактивного явища (на основі досліджень другої половини ХХ ст.). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2022. Вип. 5. С. 300–305. DOI: 10.32782/2710-4656/2022.5.1/50 (date of access: 10.06.2025).
 50. Van Dijk T.A. Discourse and Knowledge : A Sociocognitive Approach. Cambridge University, 2014.
 51. Мартинюк А.П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків: Харківський національний університет ім. Каразіна, 2011.
 52. Fraser B. Pragmatic markers. *Pragmatics*. 1996. Vol. 6. P. 167–190.
 53. Fraser B. What are discourse markers? *Journal of Pragmatics*. 1999. Vol. 31. P. 931–952.
 54. Шевченко І. С., Морозова О. І. Проблеми типології дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: монографія* / за ред. І. С. Шевченко. Харків : Константа, 2005. С. 233–236.
 55. Bhatia V.K. Genre-mixing in academic introductions. *English for Specific Purposes*. 1997. Vol. 16. P. 181–195.
 56. Barnes J. A history of the world in 10½ chapters. Vintage, 1989. P. 66–79.
 57. Pynchon T. The Crying of Lot 49. Philadelphia : J.B. Lippincott Company, 1966. 1 p.

Zhaliko D. Interdiscursivity in the works of american and english writers of the twentieth century: identification and description

Summary. The article aims to clarify the specifics of identifying the markers of interdiscursivity and describing them in the novels of American and English writers of the twentieth century. The author identifies interdiscursive inclusions represented by genre and discourse interaction, determines the means of their representation, and establishes the functional potential of such elements in the analyzed novels. The research methodology includes the method of close reading, used to analyze the structure of the novels; the method of discourse analysis, used to establish interdiscursive connections in the novels; the method of nodal points, used to describe the ways of representing interdiscursivity in literary texts; and the contextual-interpretive method, used to outline the communicative purposes of discursive inclusions in literary works; the tools of the prototype theory, which were used to build a prototypical model of interdiscursivity in the novels under study; methods of linguistic cognitive, plot-compositional, semantic and stylistic analysis were used to determine

the linguistic and stylistic, plot-compositional organization of interdiscursive inclusions. The differentiation of discourses was carried out in view of the thematic. It was established that discourses are integrated into the structure of a literary text on the principles of mixing, embedding and transformation. In the structure of the studied novels, it has been identified the integration of different types of discourses, each of which performs a certain functional and semantic load. The biblical discourse is characterized by an emotive function reflecting the author's attitude to what is reported in the novel; the legal

discourse performs the functions of referring to the donor text and creating an ironic effect; the medical type of discourse emphasizes the image of the novel's hero by performing a figurative function; the military discourse is characterized by a predictive function and helps the reader to predict the next events in the novel; the theatrical discourse performs symbolic and figurative functions to give greater expressiveness to the characters and situations depicted in the novel.

Keywords: discourse, text, interdiscourse, interdiscursivity, marker of interdiscursivity.